

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 16/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 2 päivänä syyskuuta 2014 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 91/2014 vp).

Eduskunta-aloite

Valiokunta on käsitellyt hallituksen esityksen yhteydessä lakialoitteen

— LA 39/2012 vp laiksi isyyslain voimaannaposta annetun lain 7 §:n 2 momentin kumoamisesta (Sauli Ahvenjärvi /kd ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 26 päivänä syyskuuta 2012.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 46/2014 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Salla Silvola, oikeusministeriö
- laamanni Ville Konsén, Oulun käräjäoikeus
- lakimies Merike Helander, lapsiasiavaltuutetun toimisto
- pääsihteeri Hannele Varsa, tasa-arvoasiain neuvottelukunta
- tutkimuspäällikkö Marjo Kestilä, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

- lakimies Aila Heusala, Itä-Suomen aluehallintovirasto / Maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikkö
- henkikirjoittaja Erja Kronberg, Hämeen maistraatti / Lahden yksikkö
- lakimies Joni Komulainen, Helsingin kaupunki
- puheenjohtaja Kari Uotila, Eduskunnan mieskansanedustajien verkosto
- Lapsen edun asiantuntija Kari Karanko, Etävanhempien liitto ry
- erityisasiantuntija Heikki Sariola, Lastensuojelun Keskusliitto ry
- puheenjohtaja Marian Tuomi ja varapuheenjohtaja Leena Luoto, Lastenvalvojat ry
- järjestölakimies Maarit Päivike, Mannerheimin Lastensuojeluliitto
- pääsihteeri Tomi Timperi, Miesjärjestöjen keskusliitto
- toiminnanjohtaja Tomi Timperi, Miessakit ry
- projektipäällikkö Anna Moring, Monimuotoiset perheet -verkosto
- pääsihteeri Johanna Pakkanen, Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry
- asianajaja Hilikka Salmenkylä, Suomen Asianajajaliitto
- puheenjohtaja Terhi Virtanen, Suomen Kätilöliitto
- puheenjohtaja Leila Lehtomäki, Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskus STHL ry
- professori Markku Helin
- professori Urpo Kangas
- asianajaja Markku Fredman.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- ulkoasiainministeriö
- valtiovarainministeriö
- sosiaali- ja terveysministeriö
- Helsingin hovioikeus
- Suomen Kuntaliitto
- Väestörekisterikeskus

- Isät lasten asialla ry
- Sateenkaariperheet ry

Lisäksi Tuusulan kärjäoikeus ja Miesten tasa-arvo ry ovat toimittaneet valiokunnalle kirjalliset lausunnot.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi isyyden määräytymistä koskeva lainsäädäntö. Nykyinen isyyslaki ja isyyslain voimaannpanosta annettu laki ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi uudella isyyslailla. Lisäksi ehdotetaan muutoksia oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin, nimilakiin, lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta annettuun lakiin ja lapsen elätksestä annettuun lakiin.

Ehdotetussa isyyslaissa lapsen äidin avioliittoon perustuva isyysolettama säilytetään lähes nykyisellään. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi pieni korjaus, jos lapsi syntyy aviomiehen kuoleman jälkeen.

Kun isyys ei määräydy äidin avioliiton perusteella, esityksessä ehdotetaan isyyden tunnustamisenmenettelyn ajanmukaistamista siten, että isyys on mahdollista tunnustaa ennen lapsen syntymää. Epäselvissä tilanteissa isyyden selvittäminen ja tunnustaminen toimitetaan lapsen syntymän jälkeen kuten nykyisin.

Esityksen mukaan äidin oikeudesta vastustaa isyyden selvittämistä tai isyyden vahvistamista tuomioistuimessa luovutaan. Samalla ehdotetaan laajennettavaksi isyyden selvittämisen käyttöalaa koskemaan myös 15—17-vuotiaita alaikäisiä sekä aviolapsia, jos aviopuolisot yhdessä pyytävät isyyden selvittämistä kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä. Lisäksi ehdotetaan, että isyyden tunnustaminen on rajatuissa tapauksissa mahdollista myös lapsen kuoleman jälkeen.

Ehdotetulla isyyslailla laajennetaan isänä itseään pitävän miehen kanneoikeutta sekä isyyden vahvistamista että kumoamista koskevissa

asioissa. Ehdotuksen mukaan mies voi nostaa isyyden vahvistamista koskevan kanteen myös tunnustamatta isyyttään, jos isyystutkimuksia ei ole voitu tehdä. Isänä itseään pitävälle miehelle ehdotetaan lisäksi rajatuissa tilanteissa kanneoikeutta äidin aviomiehen isyyden kumoamiseksi.

Esityksen mukaan lapsille, jotka ovat syntyneet avioliiton ulkopuolella ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa, annetaan kanneoikeus isyyden vahvistamiseksi isyyslain voimaannpanolaissa asetetusta siirtymäajasta riippumatta. Kanneoikeuden perusteella vahvistettuun perhe-suhteeseen liittyvää perintöoikeutta ei ole, jos perittävä oli kuollut ennen kuin isyyden vahvistamiseen johtanut kanne tuli vireille.

Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin ehdotetun muutoksen myötä siirrytään käytäntöön, jolla tutkimusta varten tarvittava näyte voidaan tutkittavan suostumuksella ottaa lastenvalvojan luona, eikä näytteenotto edellytä erillistä asiointia terveydenhuollon toimintayksikössä. Tuomioistuimen määräämään oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen tarvittavan näytteen ottaa ehdotuksen mukaan kuitenkin pääsääntöisesti terveydenhuollon ammattihenkilö.

Esitys liittyy valtion vuoden 2015 talousarvioesitykseen.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan aikaisintaan vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Säännökset, jotka koskevat ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten kanneoikeutta ja perintöoikeutta ovat kuitenkin tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 39/2012 vp ehdotetaan muutettavaksi isyyslain voimaannpanosta annettua lakia siten, että kaikki avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset voisivat samoilla edellytyksillä syntymäajastaan riippumatta nostaa kanteen

isyyn vahvistamiseksi. Tämä tapahtuisi kumoamalla isyyslain voimaannpanosta annettua lakia ennen 1.10.1976 syntyneitä lapsia koskeva isyyskanteen nostamisrajoitus (7 §:n 2 mom.).

VALIOKUNNAN KANNANOTOT**Yleisperustelut**

Nykyinen isyyslaki (700/1975) on ollut voimassa noin 40 vuotta. Laki on käytännössä toiminut hyvin, mutta sääntelyä on tarpeen uudistaa yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten vuoksi. Esimerkiksi perheiden perustamistavat ovat muuttuneet siten, että kun isyyslain voimaan tullessa 1970-luvulla alle 10 % lapsista syntyi avioliiton ulkopuolella, nykyisin avioliittojen yleistyttyä noin 40 % lapsista syntyy avioliiton ulkopuolella. Muutoksia on tapahtunut myös isyyden selvittämiskeinoissa, kun veriryhmätutkimuksista on siirrytty DNA-tutkimuksiin. Lainsäädännön muutostarpeita aiheutuu myös sitoutumisesta Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä. Muutosten huomioon ottamiseksi hallituksen esityksessä ehdotetaan uuden isyyslain säätämistä. Esitys perustuu pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Isyysolettama

Hallituksen esitykseen sisältyy säännös lakimääräisestä isyysolettamasta (1. lakiehdotuksen 2 §), joka suurelta osin vastaa nykytilaa. Isyysolettamaa käytettäessä isyys ratkaistaan oletettaman mukaisesti, jollei toisin osoiteta.

Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 10/II) arvioidaan, että äidin avioliittoon lapsen syntymähetkellä perustuva isyysolettama toimii var-

sin hyvin, eikä käräjäoikeuksissa kumottujen isyyksien lukumäärä suhteutettuna kaikkiin äidin avioliiton perusteella todettuihin isyyksiin (0,1—0,2 % vuosittain) tue käsitystä siitä, että nykyinen isyysolettama olisi liian laaja. Lakivaliokunta toteaa, että edellä esitetyn valossa lakimääräisen isyysolettaman käyttö on perusteltua. Jos isyyden määräytymiseksi tulisi kaikissa tapauksissa tehdä oikeusgeneettinen isyystutkimus, aiheutuisi tästä merkittäviä kustannuksia valtiolle sekä vaivaa perheille. Isyysolettamaa käytettäessä on kuitenkin tärkeää huolehtia siitä, että käytettävissä on riittävät oikeusturvamekanismit oletettaman tuottamien mahdollisten virheiden korjaamiseksi.

Isyyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

Yksi esityksen merkittävimmistä uudistuksista on mahdollisuus tunnustaa isyys selvissä tapauksissa ennen lapsen syntymää äitiysneuvolassa. Lakivaliokunta pitää ehdotettua isyyden etukäteistä tunnustamismahdollisuutta myönteisenä ottaen huomioon muutokset perheiden perustamistavoissa. Näin voidaan helpottaa isyyden tunnustamista erityisesti tapauksissa, joissa lapsi syntyy vakiintuneelle avoparille. Esityksessä on myös asianmukaisesti otettu huomioon ne tilanteet, joissa lapsen ennen syntymää tunnustanut mies ei voikaan olla lapsen isä tai toinen mies haluaisi tunnustaa lapsen tämän syntymän jälkeen. Tällaisissa tilanteissa oikeusturvamekanismina on tunnustamisen peruuttaminen tai kiistäminen (1. lakiehdotuksen 17 §).

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemykset kuitenkin jakaantuivat siltä osin kuin kyse on siitä, missä tunnustaminen tapahtuu.

Osa kannattaa ehdotettua äitiysneuvolaa, kun taas osa vastustaa katsoen, ettei isyyden tunnustamisen vastaanottamista ole mahdollista sisällyttää neuvolan nykyisiin käynteihin. Lisäksi on tuotu esiin näkemys, että muutoksen kustannusvaikutukset olisi arvioitu virheellisesti.

Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 23—26) on arvioitu ehdotuksen vaikutuksia yhtäältä lastenvalvojien ja toisaalta terveydenhuollon toimijoiden kannalta. Esityksen mukaan isyyden tunnustamismahdollisuus äitiysneuvolassa vähentää tuntuvasti kansalaisten henkilökohtaista asiointia lastenvalvojan luona. Toisaalta, vaikka asiakaskäynnit siirtyisivät äitiysneuvolaan, isyyden tunnustamislausemien jatkokäsittely säilyy lastenvalvojilla, ja arviolta vain puolet kyseisiin tapauksiin käytetystä työajasta voidaan kohdentaa uudelleen. Lastenvalvojilla säilyy siten jatkossakin keskeinen asema isyyden tunnustamisasioissa.

Sen sijaan neuvoloiden kannalta ehdotuksen vaikutukset ovat merkittävät: kyse on uudesta tehtävästä, johon sisältyy myös oikeudellisen tiedon antamista. Ehdotettu muutos lisää henkilökunnan työ määrää ja edellyttää henkilöstön kouluttamista ja ohjeistamista. Hallituksen esityksessä lähdetään kuitenkin siitä, ettei uusi tehtävä edellytä erillistä neuvolakäyntiä, vaan siihen voidaan varata keskimäärin 30 minuutin lisäaika muun määräaikaistarkastuksen yhteyteen. Oikeusministeriö on esityksen valiokuntakäsittelyssä pitäytynyt hallituksen esityksessä esitetyissä arvioissa.

Lakivaliokunta on päättänyt puoltamaan hallituksen esittämää ratkaisua. Asian arvioinnissa valiokunta on antanut erityistä painoarvoa sille, että mahdollisuus tunnustaa isyys neuvolassa ennen lapsen syntymää helpottaa ja yksinkertaistaa menettelyä erityisesti perheiden kannalta. Hallituksen esityksessä on myös arvioitu, että ehdotus säästäisi merkittävästi kotitalouksien ansiotyöhön käytettävissä olevaa aikaa (ks. HE s. 27). Voidaan myös katsoa, että isyyden tunnustaminen selvissä tapauksissa myös sopii neuvolan tehtäviin, joihin jo nykyisin kuuluu vanhemmuuden ja vanhempien parisuhteen tukeminen. Lisäksi on huomattava, että jatkossa isyys

on ennen lapsen syntymää mahdollista tunnustaa toissijaisesti myös lastenvalvojan luona.

Saadun selvityksen mukaan avioliiton ulkopuolella syntyy vuosittain noin 24 000 lasta, joista noin 70—80 % voidaan tunnustaa äitiysneuvolassa. Kyse on siten merkittävästä määrästä. Uudistuksen toimeenpano edellyttääkin, että neuvoloille uudesta tehtävästä aiheutuva lisätyö ja sen vaatima työaika otetaan asianmukaisesti huomioon neuvoloiden henkilöstömitoituksessa. Lisäksi valiokunta korostaa henkilökunnan riittävän koulutuksen ja ohjeistamisen tärkeyttä.

Jos mies tunnustaa isyytensä neuvolassa ennen lapsen syntymää, mies ja syntyvän lapsen äiti voivat samassa yhteydessä tehdä myös sopimuksen lapsen yhteishuollosta (4. lakiehdotuksen 8 a §). Yksinhuoltoa tai lapsen asumista ja tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen tekemiseksi on sen sijaan käännyttävä lastenvalvojan puoleen. Valiokunta pitää ehdotusta kannatettavana. Muutoinkin valiokunta pitää tärkeänä, että lasta koskevista asioista pyritään sopimaan etukäteen, sillä tämä edistää mahdollisten myöhempien riitojen ratkaisemista sovinnollisesti.

Isyyden selvittäminen

Isyyden selvittämiseen ehdotetaan useita myönteisiä uudistuksia, kuten isyyden selvittämisen käyttöalan laajentamista koskemaan kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia, kun nykyisin lastenvalvojan velvollisuus selvittää isyys päättyy lapsen täytässä 15 vuotta. Lisäksi uutta on se, että aviopuolisot voivat yhdessä pyytää lastenvalvojaa selvittämään isyyden sellaisessa tapauksessa, jossa isyys todetaan isyysolettaman perusteella. Myös isyyden selvittämisen keinot ajanmukaistuvat. Oikeusgeneettisissä isyystutkimuksissa käytettäisiin pääsääntöisesti suun limakalvolta otettavia solunäytteitä verinäytteiden sijaan, mikä nopeuttaa isyyden selvittämistä.

Nykyisen isyyslain mukaan lastenvalvoja ei saa aloittaa tai jatkaa isyyden selvittämistä vastoin äidin tahtoa, jos äiti on kirjallisesti ilmoittanut lastenvalvojalle vastustavansa isyyden selvittämistä ja jos lapsi on äitinsä huollossa tai hoidettavana. Äidin vastustusoikeutta on perus-

teltu sillä, että isyyden vahvistaminen ei ole lapsen edun mukaista, jos lapsen huoltajana oleva äiti vastustaa isyyden selvittämistä eikä isä ole vapaaehtoisesti tunnustanut isyyttään. Nyt ehdotetaan, että äidin yksipuolinen vastustusoikeus poistetaan ja korvataan sillä, että lastenvalvoja voi laissa määritellyillä perusteilla keskeyttää isyyden selvittämisen. Yksi tällainen peruste on se, että mies ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että isyyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi isyyden selvittämistä (1. lakiehdotuksen 11 §:n 2 mom. 3 kohta).

Valiokunta kannattaa äidin yksipuolisen vastustusoikeuden poistamista, koska muutos edistää nykyistä paremmin sekä lapsen oikeutta tietää vanhempansa että sukupuolten välistä tasa-arvoa. Hallituksen esityksen mukaisesti (s. 36/1) valiokunta kuitenkin katsoo, että isyyden selvittämisspyrkimyksen tulee väistyä tätä painavampien inhimillisten syiden vuoksi, kuten jos lapsi on saanut alkunsa raiskauksen tai inestien seurauksena. Lisäksi valiokunta korostaa, että myös äidin terveyteen ja turvallisuuteen vaikuttavat seikat on otettava lapsen edun arvioinnissa huomioon, vaikkei niitä säännöksessä nimenomaan mainita, koska ne voivat esityksessä todetuina tavoin välillisesti vaikuttaa lapsen etuun.

Isyyden kumoaminen

Isyyden kumoamista koskevilla nykyisillä säännöksillä on kaksi tavoitetta. Yhtäältä tarkoituksena on mahdollistaa se, että isyysolettamaan tai isyyden tunnustamiseen sisältyvät virheet voidaan korjata. Toisaalta tavoitteena on antaa suojaa perhe-elämälle silloin, kun lapsi elää äidin ja aviomiehen kanssa vakiintuneessa perhesuhteessa ja lapsi pitää aviomiestä isänään. Kun kyse on isänä itseään pitävän perheen ulkopuolisen miehen mahdollisuudesta saada aikaan muutos aviomiehen isyydessä, sosiaalisten perhesuhteiden suojaaminen on nykyisin ensisijaista biologisen isyyden selvittämistä parempi näkökulma. Tämä ilmenee siitä, että perheen ulkopuolinen mies ei nykyisin voi saada aviomiehen isyyttä kumotuksi, jolleivät äiti ja aviomies anna tähän suostu-

mustaan, ja isyyden kumoamiskanteen voi nostaa vain lapsi, äiti tai aviomies itse.

Hallituksen esitys rakentuu edellä selvitetylle lähtökohdalle, eli pääsääntö olisi jatkossakin, että perheen ulkopuolinen ei voi vaatia aviomiehen isyyttä kumottavaksi. Isänä itseään pitävälle miehelle ehdotetaan kuitenkin eräissä tapauksissa kanneoikeutta. Ehdotetussa säännöksessä (1. lakiehdotuksen 42 §:n 2 mom.) oikeus nostaa isyyden kumoamiskanne edellyttää, että äiti ja aviomies ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan. Toiseksi edellytetään, että isänä itseään pitävä mies on asunut yhdessä lapsen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai miehen ja lapsen välille on muutoin syntynyt perheyhteyteen rinnastettava suhde. Edellä mainittujen edellytysten lisäksi vaaditaan, että tuomioistuin arvioi, että kanteen nostaminen on lapsen edun mukainen.

Ehdotetun muutoksen taustalla on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännön muuttuminen. Aikaisemmin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että oikeusvarmuuden ja perhesuhteiden turvaaminen puoltaa sitä, ettei perheen ulkopuolinen voi rikkoa isyysolettamaa. Sittenkin tuomioistuin on katsonut, että isyysolettamaa voidaan suojata perheen ulkopuolista miestä vastaan vain, jos isyysolettaman mukaisen isän ja lapsen välillä vallitsee sosiaalinen perhesuhde. Niin ikään taustalla on nykyisen lainsäädännön soveltamisessa havaitut käytännön ongelmat (ks. LA 51/2009 vp).

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemykset asiasta jakaantuivat. Osa kannattaa isänä itseään pitävän miehen rajoitettua kanneoikeutta, kun taas joidenkin mielestä ehdotus on riittämätön ja suojaa liikaa sosiaalisten perheiden asemaa.

Ehdotetussa sääntelyssä tulee valiokunnan mukaan ottaa huomioon yhtäältä lapselle muodostuneiden tosiasiallisten ja kiinteiden perhesuhteiden suojaaminen sekä toisaalta se, että lapsella on lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan oikeus tuntea alkuperänsä. Haasteelliseksi sääntelytilanteen te-

kee se, että vaikka kumpikin mainituista tavoitteista pyrkii lapsen edun toteuttamiseen, ne ovat toisensa syrjäyttäviä eikä kumpaakin voi samanaikaisesti toteuttaa. Tämän vuoksi on huolellisesti punnittava, mikä on kyseisten tavoitteiden painoarvo suhteessa toisiinsa eri tilanteissa.

Hallituksen ehdottamassa säännöksessä isänä itseään pitävälle miehelle on annettu hyvin rajoitettu kanneoikeus. Käytännössä kanneoikeus on vain sellaisissa tapauksissa, joissa isänä itseään pitävän miehen ja lapsen välille on lapsen syntymän jälkeen muodostunut perheyhteyden rinnastettava suhde. Saadun selvityksen mukaan ehdotettu lopputulos on kompromissi eri suuntaan käyvien intressien välillä. Valiokunta pitää kanneoikeutta säännösehdotuksessa tarkoitetuissa tapauksissa perusteltuna ottaen huomioon, että nykytila on erityisesti niissä osoitautunut käytännössä ongelmalliseksi (ks. LA 51/2009 vp). Biologisen isyyden selvittämisen tavoitetta voidaan tällaisissa tapauksissa pitää ensisijaisena ottaen huomioon, että kyse on pienestä lapsesta, jonka elämään isänä itseään pitävä mies on lapsen synnyttyä aktiivisesti osallistunut. Edellä esitetyn perusteella ja ehdotettua kokonaisuutena arvioituaan valiokunta pitää ehdotusta ja sen rajausta siten hyväksyttävänä. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että rajoitetun kanneoikeuden toimivuutta jatkossa seurataan.

Sen lisäksi, että ehdotetut kanneoikeuden edellytykset on muotoiltu tiukoiksi, edellytetään, että kaikki säännöksessä mainitut kriteerit täyttyvät samanaikaisesti. Valiokuntakäsittelyssä on tuotu esiin, ettei säännösehdotuksessa mainittu edellytys lapsen edun arvioinnista ole lainkaan tarpeen, jos muut edellytykset jo täyttyvät. Valiokunta pitää tuomioistuimen suorittamaa lapsen edun arviointia kuitenkin tarpeellisena, jotta perheiden tilanne ja siinä mahdollisesti tapahtuvat muutokset lapsen syntymän jälkeen voidaan ottaa huomioon. Voi esimerkiksi käydä niin, että jonkin ajan kuluttua lapsen syntymän jälkeen aviomies palaa äidin ja lapsen luo, kun taas isänä itseään pitävän miehen ja lapsen välinen sosiaalinen suhde lakkaa. Tällaisessa tapauksessa on tärkeää, että tuomioistuin voi arvioida myös sitä, onko kanteen nostaminen lap-

sen edun mukaista. Lapsen etua tulee arvioida ottamalla yksittäisen tapauksen erityispiirteet ja olosuhteet kokonaisuutena huomioon.

Oikeusgeneettinen isyystutkimus

Esityksen valiokuntakäsittelyssä on noussut esiin kysymys vainajalta hänen elässään otettujen näytteiden saatavuudesta tilanteessa, jossa vainajan oikeudenomistajat eivät halua myötävaikuttaa näytteen saamiseen ja vainaja on jo haudattu. Saadun selvityksen mukaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 5 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimien voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös vainajasta aiemmin otetusta saatavilla olevasta kudosnäytteestä. Lain esitöiden mukaan (HE 56/2004 vp) määräystä näytteen tutkimisesta ei voida antaa, jollei määräystä vaativa ole kyennyt saattamaan todennäköiseksi, että tällainen näyte on olemassa esimerkiksi tietyssä terveydenhuollon toimintayksikössä.

Näytteen olemassaolon osoittamiseksi merkityksellisiä ovat potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) säännökset. Kyseisen lain 13 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassapidettäviä, mutta kyseisen pykälän 3 momentin 5 kohdan mukaan kuolleen henkilön elinaikana annettua terveyden- ja sairaanhoitoa koskevia tietoja voidaan kuitenkin perustellusta kirjallisesta hakeuksesta antaa sille, joka tarvitsee tietoja tärkeiden etujensa tai oikeuksiensa selvittämistä tai toteuttamista varten. Valiokunta katsoo, että isyyden selvittämisessä on kyse tällaisesta asiasta. Näin ollen tällaiseen oikeudenkäyntiin valmistautuva jälkeläinen voi tehdä vainajasta otettujen näytteiden olemassaoloa koskevan tietopyynnön vainajan oikeudenomistajien vastuksesta huolimatta sairaanhoitopiirille, jolla näyte on tai sen arvioidaan olevan.

Kanneoikeuden takautuva palauttaminen

Kun nykyinen isyyslaki tuli voimaan 1.10.1976, siinä rajattiin ennen lain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden isyyden vahvistamista koskeva kanneoikeus viiteen vuoteen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kanne piti

nostaa viimeistään 1.10.1981. Kanneoikeuden rajoituksella pyrittiin lieventämään oikeudellista epävarmuutta, joka syntyi siitä, että nykyisellä isyyslailla annettiin takautuvasti mahdollisuus vaatia isyys vahvistettavaksi kanneteitse.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sittemmin antanut useita ratkaisuja, joissa kanneoikeuden ehdottomuuden ja joustamattomuuden on katsottu loukkaavan ihmisoikeussopimusta. Myös korkein oikeus on eräissä tapauksissa katsonut, että ehdoton kanneoikeus loukkaa paitsi ihmisoikeussopimusta myös perustuslain 10 §:ssä tarkoitettua yksityiselämän suojaa, ja näin jättänyt kanneoikeuden rajoitukset soveltamatta (ks. KKO 2012:11 ja KKO 2014:13).

Nyt hallituksen esityksessä ehdotetaan, että ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden isyyden vahvistamista koskeva kanneoikeus palautetaan täysimääräisesti. Ennen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset asetetaan siten samaan asemaan lain voimaantulon jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneiden kanssa. Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 46/2014 vp) pitänyt ratkaisua varsin perusteltuna. Lakivaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan näkemykseen ja puoltaa esityksen hyväksymistä tältä osin.

Perintöoikeus

Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 69) todetaan, että voimassa olevan lainsäädännön mukaan isyysuhteen vahvistamiseen liittyy automaattisesti oikeus isän kuoleman jälkeen jaettavaan perintöön. Tällainen oikeus kuuluu jo nykyisen lainsäädännön perusteella niille 1.10.1976 jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille, joiden isyys on vahvistettu.

Hallituksen esityksessä avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneiden perintöoikeutta ehdotetaan kuitenkin eräiltä osin rajoitettavaksi. Esitykseen sisältyvässä 1. lakiehdotuksen 67 §:n 1 momentissa ehdotetaan, että kanneoikeuden perusteella vahvistettuun perhesuhteeseen liittyvää perintöoikeutta ei avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneellä lapsella ole, jos perittävä oli kuollut ennen kuin isyyden vahvista-

miseen johtanut kanne tuli vireille. Säännöstä sovelletaan pykälän 2 momentin nojalla myös silloin, jos isyys on isyyden voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentissa oleva määräaika-säännös syrjäyttäen vahvistettu tuomioistuimessa ennen uuden isyyslain 67 §:n voimaantuloa. Lisäksi tällaisen lapsen perintöoikeutta ehdotetaan 67 §:n 3 momentissa lapsen lakiosan laskevista koskevien säännösten perusteella eräiltä osin rajoitettavaksi myös niissä tilanteissa, joissa lapsella on perintöoikeus isänpuoleisen perittävän jälkeen sen vuoksi, että tämä on ollut kanteen nostamishetkellä elossa.

Hallituksen esitys merkitsee sitä, että avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneellä lapsella on, jos isyys vahvistetaan, perintöoikeus isän ja sellaisen isänpuoleisen perittävän jälkeen, joka on ollut elossa isyyden vahvistamiseen johtaneen kanteen tullessa vireille. Muissa tapauksissa kyseisen lapsen perintöoikeudellinen asema ei kuitenkaan kaikilta osin vastaisi aviolaisten tai 1.10.1976 jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten asemaa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan arvioinut, voidaanko avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneiden lasten eri asemaan asettamiselle perintöoikeudellisessa suhteessa esittää hyväksyttäviä ja erittäin painavia syitä.

Lähtökohtana eri asemaan asettamisen arvioinnissa on perustuslakivaliokunnan mielestä pidettävä sitä, että sekä aviolapsella että 1.10.1976 jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneellä lapsella, jonka isyys on vahvistettu, on perintökaaren mukainen perintöoikeus isänpuoleisen perittävän jälkeen. Toisaalta perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että perintöoikeutta rajoittavat perintökaaren tietyt säännökset ja perintökaaren (40/1965) 16 luvun 1 § merkitsee muun ohella sitä, että sekä aviolapsen että 1.10.1976 jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen on saatettava oikeutensa voimaan viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta.

Arvioinnissaan perustuslakivaliokunta päätyy siihen, että isyyslakiehdotuksen 67 §:n 1 momentin sääntelylle ei voida esittää hyväksyttävää perustetta siltä osin kuin se merkitsee ennen

1.10.1976 avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten asettamista eri asemaan myös silloin, kun perittävä on kuollut lain voimaantulon jälkeen. Tällainen tulevaisuuteen ulottuva eri asemaan asettaminen on perustuslain 6 §:n 2 momentin vastaista.

Sen sijaan siltä osin kuin sääntely merkitsee lain voimaan tullessa jo tehtyjen perinnönjakojen peräyttämisen estämistä ehdotetulle sääntelylle voidaan perustuslakivaliokunnan mukaan esittää hyväksyttäviä perusteita. Nämä perusteet eivät perustuslakivaliokunnan mielestä kuitenkaan lähtökohtaisesti ole yhtä painavia kuin vaatimus tiettyyn aikaan avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten syrjimättömyydestä.

Perustuslakivaliokunnan mukaan sääntelyä tulee siksi muuttaa siten, että avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneitä lapsia ei aseteta mainitun päivämäärän jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneisiin lapsiin nähden eri asemaan isyyden vahvistamisen perintöoikeudellisten oikeusvaikutusten osalta. Tämä merkitsee sitä, että perintösaanto vanhenee myös avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneen lapsen osalta viimeistään kymmenen vuoden kuluttua perittävän kuoleman jälkeen.

Perustuslakivaliokunta katsoo kuitenkin, että lainsäätäjällä on harkintavaltansa puitteissa mahdollisuus rajoittaa lainsäädännön taannehtivia vaikutuksia perillisten omaisuuden suojan ja siihen liittyvän perusteltujen odotusten suojan sekä yleisen oikeusvarmuuden turvaamiseksi. Lakivaliokunta voi siten harkita edellä mainitun kymmenen vuoden vanhentumisajan kohtuullista lyhentämistä lain voimaantuloa edeltävältä ajalta. Perustuslakivaliokunta katsookin, että korkeimman oikeuden vuonna 2012 antaman ratkaisun KKO 2012:11 jälkeen on ollut tiedossa, että avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntynyt lapsi voi ainakin joissakin tapauksissa saada perintöoikeuden isyyden vahvistamisen seurauksena, minkä vuoksi ennakkopäätöksen antamisen ajankohta muodostaa ehdottoman rajan vanhentumisäännön lyhentämiselle. Käytännössä tämä tarkoittaisi siitä säätämistä, että lapsella ei olisi perintöoikeutta isänpuoleisen

perittävän jälkeen, jos perittävä on kuollut ennen mainitun ratkaisun antamista.

Toisaalta perustuslakivaliokunta katsoo, että jos lakivaliokunta päätyy mainitulla tavalla lyhentämään vanhentumisaikaa lain voimaantuloa edeltävältä ajalta, sen voisi olla aiheellista arvioida myös mahdollisuutta lieventää vanhentumisajan ehdottomuutta kunkin tapauksen yksilöllisten olosuhteiden vuoksi. Tällaisia voisivat valiokunnan mielestä olla esimerkiksi vaatimus siitä, että avioliiton ulkopuolella eri aikoina syntyneitä sisaruksia kohdellaan yhdenvertaisesti, sekä se, että lyhyempi vanhentumisaika ei koske tilanteita, joissa omaisuus on mennyt valtiolle. Yhteenvetona perustuslakivaliokunta toteaa, että tavallisen lain säätämisen käytännön käyttämisen edellytyksenä on, että 1. lakiehdotuksen 67 §:n 1 momentti joko poistetaan tai sitä muutetaan edellä esitetyllä tavalla ja että 67 §:n 2 ja 3 momentti poistetaan.

Lakivaliokunta toteaa, että 1. lakiehdotuksen 67 §:n 1 momentin poistaminen tarkoittaisi sitä, että avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneet lapset saisivat takautuvasti samansäältöisen perintöoikeuden kuin aviolapset tai mainitun päivämäärän jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset. Perintöoikeus tulisi kuitenkin saattaa voimaan perintöoikeuden yleistä vanhentumista koskevan perintökaaren 16 luvun 1 §:n mukaisesti viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta. Edellä mainittu ratkaisu merkitsisi sitä, että jo toimitettuja perinnönjakoja voitaisiin joutua peräyttämään viimeisten kymmenen vuoden ajalta. Asiaa arvioituaan lakivaliokunta pitää ehdotetun lainsäädännön taannehtivien vaikutusten rajoittamista perillisten omaisuuden suojan ja siihen liittyvien perusteltujen odotusten suojan sekä yleisen oikeusvarmuuden turvaamisen kannalta perusteltuna. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon perustuslakivaliokunnan näkemys lainsäätäjän harkintavallasta tässä kysymyksessä lakivaliokunta ehdottaa lainsäädännön taannehtivien vaikutusten rajoittamiseksi erityissäännöstä 1. lakiehdotuksen 67 §:n 1 momenttiin. Lisäksi lakivaliokunta ehdottaa perustuslakivaliokun-

nan lausunnon perusteella, että 1. lakiehdotuksen 67 §:n 2 ja 3 momentti poistetaan.

Lakivaliokunta ehdottaa, että 1. lakiehdotuksen 67 §:n 1 momentissa lainsäädännön taannehtivia vaikutuksia rajoitetaan siten, että ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen perintöoikeutta rajoitetaan niin, että tällaista oikeutta ei ole isänpuoleisen perittävän jälkeen, jos perittävä on kuollut ennen 31.1.2012. Säännöksen ehdotusmuutta lievennetään kuitenkin poikkeuksilla, jotka mahdollistavat tapauskohtaisten olosuhteiden huomioon ottamisen ja siten sen, että lapsella on perintöoikeus isänpuoleisen perittävän jälkeen. Tällaisissa tapauksissa oikeus perintöön on kuitenkin saatettava voimaan perintökaaren 16 luvun 1 §:ssä säädettyssä määräajassa eli viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta.

Jos taas perittävä on kuollut 31.1.2012 tai sen jälkeen, tällaisen lapsen oikeus perintöön määräytyisi yleisten perintöoikeudellisten säännösten mukaan. Tällöinkin oikeus perintöön tulee saattaa voimaan perintökaaren 16 luvun 1 §:ssä säädettyssä määräajassa.

Niissä tapauksissa, joissa avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneellä lapsella on perintöoikeus isänpuoleisen perittävän jälkeen edellä selvitetyn tavoin, voidaan käytännössä joutua peräyttämään jo toimitettuja perinnönjakaja. Perinnönjaon peräyttämistä ja mahdollisesta palautusvastuusta ei voimassaolevassa lainsäädännössä ole tällä hetkellä täsmällisiä säännöksiä. Tällaisia tapauksia on saadun selvitetyksen mukaan tuomioistuimissa käsitelty lähinnä perusteettoman edun palautuskanteina. Nyt tarkoitetuissa tapauksissa, joissa jo toimitettuihin perinnönjakoihin joudutaan mahdollisesti puuttumaan takautuvasti lainsäädännön muuttamisen perusteella, tilanne on ongelmallinen. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että oikeusvarmuuden ja lainsäädännön vaikutusten ennustettavuuden kannalta perustelluinta olisi, että tässä yhteydessä säädetään myös nykyistä täsmällisemmin perinnönjaon peräyttämistä ja mahdollisesta palautusvastuusta. Lakivaliokunta kuitenkin katsoo, ettei tällaista sääntelyä ole pe-

rusteltua eikä mahdollista valmistella eduskunnassa esityksen valiokuntavaiheessa ottaen myös huomioon, että kyse on valtion talousarvion liittyvästä hallituksen esityksestä, joka tulee käsitellä valtion talousarvion liittyviä esityksiä koskevassa määräajassa. Lakivaliokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että tällaiset säännökset ovat sovellettavissa, kun valiokunnan ehdottamat säännökset tulevat voimaan. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa lausumaehdotusta, jossa edellytetään hallituksen ryhtyvän kiireellisesti valmistelemaan esityksen perinnönjaon peräyttämistä ja palautusvastuuta koskevaksi täydentäväksi sääntelyksi niitä tapauksia varten, joissa avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneellä lapsella on 67 §:n 1 momentissa tarkoitettu tavoin tai sen seurauksena perintöoikeus, ja antavan esityksen eduskunnan käsiteltäväksi hyvissä ajoin niin, että ehdotetut muutokset voivat tulla samanaikaisesti voimaan uuden isyyslain kanssa (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*). Tähän liittyen valiokunta ehdottaa lisäksi, että 1. lakiehdotuksen 65 §:n 1 ja 2 momentin sekä 67 §:n voimaantuloa lykätään niin, että ne tulevat voimaan samanaikaisesti esitykseen sisältyvien muiden säännösten kanssa eli noin vuoden kuluttua lain hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

Perustuslakivaliokunta on lisäksi pitänyt tarpeellisena perintö- ja testamenttisaannon vanhentumisen laajempaa arviointia oikeusvarmuuden ja omaisuuden suojan näkökulmasta ottaen huomioon esimerkiksi velan vanhentumisesta annetun lain mukainen velan yleinen vanhentumisaika. Myös lakivaliokunta pitää tällaista arviointia aiheellisena ottaen huomioon, että perintö- ja testamenttisaannon yleinen vanhentumisaika on verraten pitkä verrattuna esimerkiksi velan yleiseen vanhentumisaikaan. Samassa yhteydessä on lakivaliokunnan mukaan aiheellista arvioida myös perinnönjaon peräyttämistä ja palautusvastuuta koskevia lainsäädännön uudistamistarpeita yleisemmin kuin lausumaehdotuksessa 1 tarkoitettujen tapausten osalta. Lakivaliokunta ehdottaa siten edellä esitetyn perusteella toisen lausumaehdotuksen hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*).

Yksityiskohtaiset perustelut**1. Isyyslaki***3 luku. Isyyden tunnustaminen.*

17 §. Tunnustamisen peruuttaminen ja kiistäminen. Pykälän 1 momentissa säädetään isyyden tunnustamisen peruuttamisesta ja isyyden tunnustamisen kiistämisestä tapauksissa, joissa isyys on 16 §:n mukaisesti tunnustettu ennen lapsen syntymää. Valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään selvyyden vuoksi *uusi 3 momentti* isyyden etukäteisen tunnustamisen vaikutusettomuudesta sellaisessa tapauksessa, jossa Suomen viranomaisilla ei 49 §:n nojalla ole toimivaltaa isyyttä koskevassa asiassa. Lisäyksen vuoksi myös pykälän otsikkoa on tarpeen laajentaa.

19 §. Tunnustamisen hyväksyminen. Pykälän 4 momentissa säädetään tunnustamisen hyväksymisen vastaanottamisesta. Momentin mukaan hyväksyminen, jota 1 ja 2 momentissa tarkoitetaan, annetaan sen kunnan lastenvalvojalle, joka selvittää isyyden. Hyväksymisen voi vastaanottaa myös se, joka on ottanut vastaan tunnustamisen. Hyväksyminen on momentin mukaan annettava sen vastaanottajalle henkilökohtaisesti.

Valiokunta katsoo, että momentin sanamuoto voi osoittautua ongelmalliseksi esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa tunnustamisen hyväksyjä asuu ulkomailla. Tällaisessakin tilanteessa hyväksyjän tulisi antaa se henkilökohtaisesti kunnan lastenvalvojalle tai sille, joka on ottanut vastaan tunnustamisen. Valiokunta ehdottaa näin ollen, että tunnustamisen hyväksymisen vastaanottajista säädetään yleisemmin ja joustavammin siten, että hyväksymisen voi vastaanottaa myös se, joka 18 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan tunnustamisen. Kyseisessä momentissa on määritelty, ketkä voivat toimia tunnustuksen vastaanottajina.

20 §. Kuuleminen. Pykälässä säädetään siitä, keille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi isyyden tunnustamisen vuoksi ja kuulemisen toteuttamisesta. Pykälän 2 momentista ilmenee, että

kuulemisen toteuttaa lastenvalvoja tai se, joka on ottanut vastaan 18 §:ssä tarkoitetun tunnustuksen. Edellä 19 §:n perusteluihin viitaten valiokunta katsoo, että myös tämän momentin sanamuoto voi osoittautua ongelmalliseksi esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa kuultava asuu ulkomailla. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa vastaavalla tavalla kuin 19 §:n 4 momentin osalta, että kuulemisen toimittajista säädetään ehdotettua yleisemmin.

22 §. Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja. Pykälän 1 momentin mukaan tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä on tehtävä asiakirja, johon merkitään muun muassa lapsen, äidin ja tunnustavan miehen yksilöinti- ja yhteystiedot. Yhteystiedoilla tarkoitetaan henkilön postiosoitetta ja mahdollista sähköpostiosoitetta. Valiokunta ei pidä tarpeellisena yhteystietojen merkitsemistä isyyden tunnustamisen hyväksymisestä laadittavaan asiakirjaan, minkä vuoksi se ehdottaa kyseisen ilmaisun poistamista momentista.

4 luku. Miehen oikeudenomistajien suostumus isyyden vahvistamiseen.

24 §. Suostumus isyyden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä. Pykälässä säädetään ennen lapsen syntymää kuolleen miehen vahvistamisesta lapsen isäksi ilman oikeudenkäyntiä miehen oikeudenomistajien suostumuksella. Säännös koskee selviä tapauksia, joissa oikeusgeeneettinen isyystutkimus osoittaa kuolleen miehen olevan lapsen isä. Lakivaliokunnan mukaan isyys tulisi voida vahvistaa maistraatissa ilman oikeudenkäyntiä oikeudenomistajien suostumuksella myös sellaisessa tapauksessa, jossa mies on kuollut lapsen syntymän jälkeen. Valiokunta ehdottaa säännöstä muutettavaksi tämän mukaisesti.

5 luku. Isyyden vahvistaminen maistraatissa.

26 §. Maistraatin toimivalta. Pykälässä säädetään isyyden vahvistamisesta maistraatissa. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädetään isyyden vahvistamisesta maistraatissa sellaisissa tapauksissa, joissa ennen lapsen syntymää kuolleen

miehen oikeudenomistajat ovat 24 §:ssä säädettyin tavoin antaneet suostumuksensa isyyden vahvistamiseen. Koska valiokunta on edellä ehdottanut 24 §:n laajentamista koskemaan myös tapauksia, joissa isäksi vahvistettava mies on kuollut lapsen syntymän jälkeen, myös nyt käsilä olevaa kohtaa on tarpeen laajentaa vastaavasti.

6 luku. Isyyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti.

35 §. Oikeuspaikka. Pykälän 2 momenttiin sisältyy viittaus oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 §:ään. Valiokunta ehdottaa viittauksen poistamista tarpeettomana.

7 luku. Isyyden kumoaminen.

43 §. Kuoleman vaikutus kanneoikeuteen ja vastaajan puhevallan käyttöön. Pykälän 3 momentin mukaan jos mies, jonka 41 §:n 1 momentin mukaan tulisi olla asiassa vastaajana, on kuollut, vastaajaksi on haastettava hänen oikeudenomistajansa. Koska siitä, kenet on haastettava asiassa vastaajaksi, säädetään 41 §:n 3 momentissa, valiokunta ehdottaa momentissa olevan säännösviittauksen korjaamista.

44 §. Määräaika kanteen nostamiselle. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentista poistetaan tarpeettomana ilmaisu "tunnustamisella".

8 luku. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset.

49 §. Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta. Pykälän 2 momentin mukaan Suomen viranomaiset ovat sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, toimivaltaisia isyyden selvittämistä ja tunnustamista koskevassa asiassa, jos mies haluaa tunnustaa syntyneen lapsen isyyden ja miehellä on Suomessa asuin- tai oleskelupaikka. Momentissa miehen asuin- tai oleskelupaikkaan perustuva erityinen toimivalta rajautuu näin ollen vain niihin tilanteisiin, joissa lapsi on jo syntynyt. Valiokunta ehdottaa kyseisen rajauksen poistamista sen selventämiseksi, että Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia otta-

maan vastaan myös ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen. Sellaisessa tapauksessa, jossa isyyden selvittämisen alettua havaitaan, että Suomen viranomaiset eivät ole toimivaltaisia isyyttä koskevassa asiassa, isyyden tunnustaminen olisi vaikutukseton. Tästä säädettäisiin valiokunnan edellä ehdottamassa 17 §:n uudessa 3 momentissa.

9 luku. Erinäiset säännökset.

56 §. Lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen. Pykälän mukaan lain 11, 19 ja 30 §:ää ei sovelleta, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi ei muun muassa mielenterveyden häiriön vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä. Valiokunta katsoo, että ehdotettu sanamuoto rajoittaa liikaa viitattujen säännösten soveltamista. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa säännöstä täsmennettäväksi niin, että viitattuja säännöksiä sovelletaan siltä osin kuin niissä säädetään 15 vuotta täyttäneen lapsen mielipiteen vaikutuksesta asiaan.

10 luku. Voimaantulo.

61 §. Voimaantulo. Pykälän 1 momenttiin sisältyy kaksiportainen voimaantulosäännös. Hallituksen esityksen tarkoituksena on, että pääosa 1. lakiehdotuksessa tarkoitetuista säännöksistä tulisi voimaan noin vuoden kuluttua lain hyväksymisestä ja vahvistamisesta. Sen sijaan ennen nykyisen isyylain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten kanne- ja perintöoikeutta koskevat 65 §:n 1 ja 2 momentti sekä 67 § tulisivat voimaan mahdollisimman pian. Edellä yleisperusteluissa esittämänsä viitaten lakivaliokunta ehdottaa, että myös 65 §:n 1 ja 2 momentti ja 67 § tulevat voimaan samanaikaisesti muiden säännösten kanssa.

64 §. Isyyden tunnustaminen. Pykälässä säädetään siitä, mitä säännöksiä sovelletaan tunnustamisen hyväksymiseen, jos mies on tunnustanut isyyden ennen ehdotetun lain voimaantuloa. Valiokunta toteaa, että tunnustamisen hyväksymisellä tarkoitetaan 19 §:n mukaan tilanteesta riippuen äidin, aviomiehen tai lapsen antamaa hyväksymistä. Valiokunta ehdottaa, että momentin sanamuotoa laajennetaan koskemaan myös tun-

nustamisen perusteella tapahtuvaa isyyden vahvistamista.

67 §. *Lapsen perintöoikeus eräissä tapauksissa.* Edellä yleisperusteluissa esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa, että pykälää muutetaan seuraavasti.

Pykälän 1 momentti koskee avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneen lapsen perintöoikeutta, kun isyys vahvistetaan tuomioistuimessa. Momenttia sovelletaan, kun isyys on vahvistettu tuomioistuimessa isyyslain voimaantulon jälkeen annetun lain 7 §:n 2 momenttiin sisältyvästä kannerajoituksesta huolimatta tai nyt käsiteltävänä olevan 1. lakiehdotuksen 65 §:ssä tarkoitettuna kanneoikeuden perusteella.

Momentin ensimmäiseen virkkeeseen sisältyy pääsääntö, jonka mukaan avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneellä lapsella ei ole perintöoikeutta isänpuoleisen perittävän jälkeen, jos perittävä on kuollut ennen 31.1.2012. Säännöksen tarkoituksena on rajoittaa lainsäädännön taannehtivia vaikutuksia perillisten omaisuuden suojan ja siihen liittyvän perusteltujen odotusten suojan ja yleisen oikeusvarmuuden turvaamiseksi.

Sen sijaan, jos perittävä on kuollut 31.1.2012 tai sen jälkeen, avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneen lapsen oikeus perintöön isänpuoleisen perittävän jälkeen määräytyy yleisten perintöoikeudellisten säännösten mukaisesti. Tämä merkitsee sitä, että oikeus perintöön tulee saattaa voimaan perintökaaren 16 luvun 1 §:ssä säädetyssä määräajassa eli kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta. Jo toimitettujen perinnönjakojen mahdollisten peräyttämisten osalta valiokunta viittaa edellä yleisperusteluissa esitettyyn ja lausumaehdotukseen 1.

Säännöksessä mainittu päivämäärä perustuu siihen, että korkein oikeus antoi 31.1.2012 ratkaisunsa KKO 2012:11, jossa muutettiin voimassaolevan oikeuden tulkintaa ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen kanne- ja perintöoikeuden osalta. Tämän jälkeen on ollut tiedossa, että tällainen lapsi voi ainakin joissakin tapauksissa

saada perintöoikeuden tuomioistuimen vahvistaman isyyden perusteella.

Momentin toisessa virkkeessä säädetään poikkeuksista ensimmäisen virkkeen sisältämään pääsääntöön. Toisen virkkeen mukaan avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneellä lapsella on kuitenkin oikeus perintöön, vaikka perittävä on kuollut ennen 31.1.2012, jos perittävän omaisuus on perintökaaren 5 luvun 1 §:n nojalla mennyt valtiolle. Tällaisessa tapauksessa perintöoikeuden saamista voidaan pitää perusteltuna, koska perinnönjaon peräyttäminen ei loukkaa muiden perillisten perusteltuja odotuksia. Toisen poikkeuksen mukaan tällaisella lapsella on oikeus perintöön, jos perintöoikeuden menetyksestä on pidettävä kohtuuttomana avioliiton ulkopuolella syntyneiden sisarus-ten yhdenvertaisuuden tai muun siihen verrattavan kantajasta riippumattoman erityisen painavan syyn perusteella. Kyseisten säännösten tarkoituksena on lieventää ensimmäiseen virkkeeseen sisältyvää ehdotonta säännöstä. Muut kantajasta riippumattomat erityisen painavat syyt jäävät tuomioistuimen harkintaan. Tällainen syy voi lakivaliokunnan mukaan olla perillistahon tietoisuus avioliiton ulkopuolisesta lapsesta ja sen perillisasemaan mahdollisesti vaikuttavista muutoksista samoin kuin lapsen oma tietoisuus ja aktiivisuus sen jälkeen, kun hän on saanut tietoonsa mahdollisen perillisasemansa. Testamenttiin perustumaton perintöoikeus on kuitenkin perintökaaren 16 luvun 1 §:n mukaan saatettava voimaan kaikissa tilanteissa viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta. Näin ollen myös ennen 1.10.1976 avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen perintöoikeus on saatettava voimaan vastaavassa määräajassa. Selvyyssyistä tämä mainitaan momentin kolmannessa virkkeessä nimenomaisesti. Jo suoritettujen perinnönjakojen mahdollisen peräyttämisen osalta valiokunta viittaa edellä yleisperusteluissa esitettyyn ja lausumaehdotukseen 1.

Edellä yleisperusteluissa esittämänsä viitaten valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 ja 3 momentti poistetaan. Tämän seurauksena säännösehdotuksen 4 momentti siirtyy pykälän 2 mo-

mentiksi. Hallituksen esityksen mukaan säännös koskee tilanteita, joissa lapsella oli 30.9.1976 eli ennen nykyisen isyyslain voimaantuloa isä, mutta isyys on sen jälkeen kumottu tai purettu. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan edellä mainituista syistä isättömäksi jäänyt lapsi rinnastetaan isyyslain voimaantulon jälkeen syntyneeseen lapseen. Ehdotetun säännöksen on tarkoitus vastata korkeimman oikeuden ratkaisuun 1993:58 perustuvaa oikeustilaa siitä, että isyyslain voimaanpanosta annetun lain kannerajoitukset eivät säännöksen sanamuodosta huolimatta koske tilannetta, jossa isyyden vahvistamista koskevan kanteen nostaminen on tullut mahdolliseksi vasta myöhemmin kuin isyyslain voimaantullessa.

Hallituksen ehdottaman momentin tarkoituksena on varmistaa, että edellä tarkoitetuissa tapauksissa esityksessä ehdotettuja erityisiä perintöoikeuden rajoituksia ei sovelleta. Lakivaliokunta pitää tarpeellisena, että tämä varmistetaan myös valiokunnan edellä 1 momentin ensimmäisessä ja toisessa virkkeessä ehdottamien perintöoikeuden rajoitusten osalta. Valiokunta kuitenkin katsoo, että hallituksen ehdottama momentti on muotoilultaan verraten vaikeaselkoinen, minkä vuoksi valiokunta ehdottaa sen sanamuodon selkeyttämistä.

Lisäksi valiokunta ehdottaa selvyysyistä, että momentin alkuun lisätään lause, jonka mukaan 1 momentin ensimmäisessä ja toisessa virkkeessä säädettyjä perintöoikeuden rajoituksia ei sovelleta, jos isyys on vahvistettu isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 mo-

mentissa tarkoitettussa määräajassa eli ennen 1.10.1981.

Aloitteet

Lakialoitteessa LA 39/2012 vp ehdotetaan ennen 1.10.1976 syntyneitä lapsia koskevan isyyskanteen nostamisrajoituksen poistamista kumoamalla se isyyslain voimaanpanosta annetusta laista. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että kaikki avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset voivat samoilla edellytyksillä syntymäajastaan riippumatta nostaa kanteen isyyden vahvistamiseksi ja että isyyslain voimaanpanosta annettu laki kokonaisuudessaan kumotaan. Valiokunta puoltaa muutoksen toteuttamista hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla, minkä vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 2.—5. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutettuna (Valiokunnan muutosehdotukset),

että lakialoite LA 39/2012 vp hylätään ja

että hyväksytään kaksi lausumaa (Valiokunnan lausumaehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Isyyslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku	19 §
Yleiset säännökset	<i>Tunnustamisen hyväksyminen</i>
1—3 § (Kuten HE)	(1—3 mom. kuten HE) Hyväksyminen, jota 1 ja 2 momentissa tarkoitetaan, annetaan sen kunnan lastenvalvojalle, joka selvittää isyyden. Hyväksymisen voi vastaanottaa myös se, joka <i>18 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa</i> vastaan tunnustamisen. Hyväksyminen on annettava sen vastaanottajalle henkilökohtaisesti.
2 luku	
Isyyden selvittäminen	
4—14 § (Kuten HE)	
3 luku	20 §
Isyyden tunnustaminen	<i>Kuuleminen</i>
15 ja 16 § (Kuten HE)	(1 mom. kuten HE) Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin 1 momentissa tarkoitettuja henkilöitä, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen. Kuulla voidaan suullisesti tai kirjallisesti. Kuulla voi myös se, joka <i>18 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan</i> tunnustamisen.
17 §	
<i>Tunnustamisen peruuttaminen, (poist.) kiistäminen ja vaikutuksettomuus</i>	
(1 ja 2 mom. kuten HE) <i>Tunnustaminen, jota 16 §:ssä tarkoitetaan, on vaikutukseton, jos Suomen viranomaisilla ei silloin, kun isyyden selvittäminen lapsen synnyttyä alkaa, ole 49 §:n perusteella toimivaltaa isyyttä koskevassa asiassa. (Uusi 3 mom.)</i>	21 § (Kuten HE)
	22 §
	<i>Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja</i>
18 § (Kuten HE)	Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä on tehtävä asiakirja. Asiakirja on päivättävä ja siihen merkitään lapsen, lapsen äidin ja tunnustavan miehen <i>yksilöintitiedot (poist.)</i> . Asiakirjan allekirjoittavat isyytensä tunnustanut mies ja tunnustamisen vastaanottaja. Jos jonkun tulee

hyväksyä tunnustaminen, hyväksyjän ja hyväksymisen vastaanottajan on allekirjoitettava asiakirja.

(2 mom. kuten HE)

23 §
(Kuten HE)

4 luku

Miehen oikeudenomistajien suostumus isyyden vahvistamiseen

24 §

Suostumus isyyden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä

Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat (*poist.*) kuolleen miehen olevan lapsen isä, miehen oikeudenomistajat voivat lapsen syntymän jälkeen antaa suostumuksen siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä maistraatin päätöksellä *edellyttäen, että lasta ei ole tunnustettu eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi ole vireillä.*

25 §
(Kuten HE)

5 luku

Isyyden vahvistaminen maistraatissa

26 §

Maistraatin toimivalta

Isyys vahvistetaan maistraatissa, jos:

(1 kohta kuten HE)

2) (*poist.*) kuolleen miehen oikeudenomistajat ovat 24 ja 25 §:ssä säädetyin tavoin antaneet suostumuksensa siihen, että isyys vahvistetaan maistraatin päätöksellä, ja 24 §:ssä tarkoitetun selvityksen perusteella voidaan pitää selvitettyinä, että mies on lapsen isä.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

27 ja 28 §
(Kuten HE)

6 luku

Isyyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

29—34 §
(Kuten HE)

35 §

Oikeuspaikka

(1 mom. kuten HE)

Kun isyyden vahvistamista koskeva asia on vireillä toimivaltaisessa tuomioistuimessa, ei saman lapsen isyyskysymystä saa tutkia toisessa tuomioistuimessa. Tuomioistuimen on tällöin siirrettävä asia (*poist.*) siihen tuomioistuimeen, jossa asia on jo vireillä.

36—38 §
(Kuten HE)

7 luku

Isyyden kumoaminen

39—42 §
(Kuten HE)

43 §

Kuoleman vaikutus kanneoikeuteen ja vastaajan puhevallan käyttöön

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Jos mies, jonka 41 §:n 3 momentin mukaan tulisi olla asiassa vastaajana, on kuollut, vastaajaksi on haastettava hänen oikeudenomistajansa. Jos äiti on kuollut, hänen oikeudenomistajiaan ei haasteta vastaajiksi.

44 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Äidin, 42 §:n 2 momentissa tarkoitetun miehen ja miehen, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos miehen isyys on vahvistettu tunnustamisen perusteella, isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun isyys on (*poist.*) vahvistettu.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

45—47 §
(Kuten HE)

8 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset48 §
(Kuten HE)

49 §

Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta

(1 mom. kuten HE)

Isyyden selvittämistä ja tunnustamista koskevassa asiassa Suomen viranomaiset ovat sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, toimivaltaisia, jos mies haluaa tunnustaa *isyytensä* ja:

(1 ja 2 kohta kuten HE)
(3 mom. kuten HE)50—55 §
(Kuten HE)

9 luku

Erinäiset säännökset

56 §

Lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen

Mitä 11 §:ssä sekä 19 §:n 2 momentissa ja 30 §:n 1 momentissa säädetään 15 vuotta täyttäneen lapsen mielipiteen vaikutuksesta asiaan, ei sovelleta, jos (*poist.*) lapsi ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä.

57—60 §
(Kuten HE)

10 luku

Voimaantulo

61 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 . (*Poist.*)
(2 mom. kuten HE)

62 ja 63 §
(Kuten HE)

64 §

Isyyden tunnustaminen

Jos mies on tunnustanut isyyden ennen tämän lain voimaantuloa, tunnustamisen hyväksymiseen ja vahvistamiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

65 ja 66 §
(Kuten HE)

67 §

Lapsen perintöoikeus eräissä tapauksissa

Avioliiton ulkopuolella ennen 1 päivänä loka-kuuta 1976 syntyneellä lapsella ei ole tuomioistuimessa vahvistetun isyyden perusteella perintöoikeutta isänpuoleisen perittävän jälkeen, jos perittävä on kuollut ennen 31 päivää tammikuuta 2012. Lapsella on kuitenkin tämän momentin ensimmäisen virkkeen estämättä oikeus perintöön, jos perittävän omaisuus on perintökaaren (40/1965) 5 luvun 1 §:n nojalla mennyt valtiolle taikka jos perintöoikeuden menetystä on pidettävä kohtuuttomana avioliiton ulkopuolella syntyneiden sisarusten yhdenvertaisen kohtelun tai muun siihen verrattavan, kantajasta riippumattoman erityisen painavan syyn perusteella. Täl-

lainen oikeus perintöön on saatettava voimaan viimeistään perintökaaren 16 luvun 1 §:ssä säädettyssä määräajassa.

(HE:n 2 ja 3 mom. poist.)

Mitä 1 momentin ensimmäisessä ja toisessa virkkeessä säädetään, ei kuitenkaan sovelleta, jos isyys on vahvistettu isyyslain voimaannpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentissa säädettyssä määräajassa taikka jos (poist.) lapsella oli 30 päivänä syyskuuta 1976 isä, mutta isyys on sen jälkeen kumottu tai isyyttä koskeva tuomio on purettu, ja toisen miehen isyys on vahvistettu tämän jälkeen. (HE:n 4 mom.)

68 §

(Kuten HE)

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy kiireellisesti valmistelemaan esityksen perinnönjaon peräyttämistä ja palautusvastuuta koskevaksi täydentäväksi sääntelyksi sellaisia tapauksia varten, joissa avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 syntyneellä lapsella on uuden isyyslain 67 §:n 1 momentissa tarkoitettu tavoin tai sen seurauksena perintöoikeus isänpuoleisen perittävän jälkeen, ja antaa esityksen eduskunnan käsiteltäväksi hyvissä ajoin niin, että

ehdotetut muutokset voivat tulla samanaikaisesti voimaan uuden isyyslain kanssa.

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus arvioi perintö- ja testamenttisaannon vanhentumiseen sekä perinnönjaon peräyttämiseen ja palautusvastuuseen liittyviä lainsäädännön yleisiä uudistustarpeita erityisesti oikeusvarmuuden ja omaisuuden suojan näkökulmasta ja ryhtyy arvioinnin perusteella tarvittaessa lainsäädäntötoimenpiteisiin.

LaVM 16/2014 vp — HE 91/2014 vp

Helsingissä 5 päivänä joulukuuta 2014

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Anne Holmlund /kok	Jaana Pelkonen /kok
vpj.	Stefan Wallin /r	Kristiina Salonen /sd
jäs.	James Hirvisaari /m11	Jani Toivola /vihr
	Mikael Jungner /sd	Kari Tolvanen /kok
	Arja Juvonen /ps	Ari Torniainen /kesk
	Suna Kymäläinen /sd	Kaj Turunen /ps
	Johanna Ojala-Niemelä /sd	Peter Östman /kd.
	Aino-Kaisa Pekonen /vas	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.